

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ПОСТАНАК НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ЗАГРЕБУ.

Пре неког времена изишла је на немачком језику веома занимљива књига под насловом: „Fünfundsiebzig Jahre in der alten und neuen Welt“. То су мемоари писца и управитеља позоришног Хајнриха Бернстајна, к њи је цео дуги век свој посветио књижевности и позоришној уметности, па је све, што му се десило, описао на лак, жив и леп начин, тако, да се ти његови мемоари читају као какав роман, ма да се по свему види, да је писац све, што описује, претуррио преко своје главе.

Из те занимљиве књиге износимо за сада оно, што писац казује о своме позоришном раду у Загребу у опште, а нарочито она места, која се тичу постанка народног позоришта у Загребу.

Писац вели:

„У Линцу, истина, нисам плаћао кирије за позориште, али сам ипак волео, да закупим загребачко позориште, које беше приватан завод. Радије сам хтео да платим годишњу закупнину од 3000 фор. сребра, само да будем независан. А Загреб је и онако на граници Италије, камо ме је вукла жеља још из младости моје.

Позориште у Загребу беше својина неког богатог старог грађанина Станковића. Он је у оно доба, кад су се лутријом изигравала властелинска добра, добио главни згодитак, па није хтео да узме добивени спашилук, него је у име накнаде примио откупну своту од 300.000 форината. Као добар родољуб хрватски и привржен грађанин загребачки, саградио је на земљишту, што му га је варош на ту цел поклонила, велико и лепо позориште са редутским дворанама и потребним просторијама. То позориште давао је подужетницима под закуп. У Загребу беше само 15,000 становника, али у околици живело је богато племство, које је волело позори-

ште. И само загребачко становништво било је имућно и волело забаве. Хрватско племство, које је већом страном живело ван вароши, разликовало се у сваком погледу од малене аристократије у Линцу; сва господа, с којом сам се упознао, били су предусретљиви људи, који су јако потпомагали позориште, а били су ванредно гостољубиви. Чим си код њих испио „добродошлицу“, одмах си постао кућни пријатељ, могао си дању и ноћу, кад год си хтео, доћи и остати, докле ти је воља — а било је, богме, и тешко отићи, јер други кавалџери, који су за време посете придлазили, одвели би готово силом госта у њихове дворе, где је морао по коју недељу пробавити и частити се. Једном приликом су и мене тако частили, па ме нису никако пустили да се вратим у Загреб, него сам морао пешице да умакнем, те сам у оближњем селу једва добио кола и вратио се у Загреб. Сада, после четрдесет година, можда су се ти патријархални обичаји већ изменили.

Церемонија „добродошлице“ (или као што писац вели „бог живио“) састојала се у томе, што је домаћица новом госту усула стаклену чизму или бокал од преко литре вина, па је гост то морао искапити у здравље домаћице и њене породице. Беше то неки остатак оног стародавног галантног обичаја, кад су господа узимала од њихових лепотица високе мађарске чизме, па су их налили вином и испијали у њихово здравље; — само су сада чизме биле од кристалног стаклета, а и бокали или повелике чаше.

Ја сам почео своје подужеће почетком пролећа. Ма да је било близу лето, ипак ми је ишло ванредно добро. Публика је заволела наше друштво. На скоро нам се отворише све прве куће, те се најпосле не могосмо одазвати силним позивима. Нарочито је био љубазан и гостољубив

стари, али живахни гроф Карло Фестетић са го-
спођицом Антоанетом Смитовом, веома образова-
ном Енглескињом. На његовом двору и на до-

брима госпође Бригљевићке, грофа Јосиповића,
грофице Ауерспергове итд. провели смо најлеп-
ше и највеселије дане, особито о берби.

(Наставиће се.)

ПОЗОРИШТЕ У СТАРИХ РИМЉАНА.

Pantomimus-у је сродна била parrhicha, али су
је играли више лица, играча и играчица; за време
царевâ јако је била у милости а звала се по
шпанској игри једној. У тим су parrhicha-ма ко-
стими вазда били скупочени; играчи и играчице
се бајаги борили или су играли заплетене игре
са разним фигурама без драматског садржаја;
каткад се пак у parrhicha-ма тим приказивале приче
повађене понајвише из митологије. У метамор-
фозама Апулејевим (10, 29 sqq.) има опишан
опис двеју parrhicha, што се давале при светко-
вини некој у Коринту непосредно једна за дру-
гом. Прва није имала драматског садржаја а
играла се на предњој позорници; стражњи део по-
зорнице није се видио, јер је била превучена сре-
дња завеса; у другој се приказивао суд Паридов.

Апулеј то прича овако: „Најпре су играли
млади, лени момци и девојке у сјајном оделу
грациозним кораком грчку пириху. Лепо се по-
ређали, па се крећу час у округ, час опет уна-
крст; час се скупе у празан четворокут, а час
се опет поделе у поједине гомиле. Најзад за-
труби труба у знак, да престану лабиринтска
ковртења; главна се завеса (aulaeum) дигне у
вис, да сакрије позорницу испред гледалаца;
уклони се за тим средња завеса (siparium), те
кад се главна завеса опет спусти, угледају гле-
даоци на позорници брег од дрвета вештачки
начињен, славни омирски брег, што се зове Ида;
по брегу томе пуно шипражја и зеленог дрвећа.
Са врх врха жубори извор бистре воде, неколико
се коза раштркале па брсте, а момак један у
фригијском руву, са дивном горњом туником и
златном тијаром око главе стоји на брегу; то је
Парид. За тим се укаже друго једно лепо момче
плаве косе; на њему је кратак огртач, што се
спушта с левог плећа. Златна криоца с обе стра-
не на глави и херолдска палица казују, да је
то весник боговски Меркурије. Лака скока мом-
че то дотрчи, даде Париду златну јабуку, ми-
миком му каже налог Јупитров, па одмах опет
ишчезне. За тим уђе играчица једна лика досто-
јанственог, налик на Јунону; у руци јој скип-

тар а на глави сјајна дијадема; ево ти и друге
једн; око сјајног шлема обвио се маслинов ве-
нац те се по томе познаје, да је то Минерва.
Дигла је оклоп а заманула копљем као да хоће
да се бори. Онда се појави трећа једна; лепот-
ом је обадве друге наткрилила а по њој се пре-
лила ружична милота; то је Венера; лепи лик
њен само је лако прекривен плавим рувом од
танке свиле. Уза сваку је богињу још и пратња
што јој доликује. Уз Јунону греде Кастор и
Полукс; познаћеш их по звездама на врх шле-
мова. Јунона се креће по ритму свирке фрулине,
па мирном достојанственом гестикацијом и ми-
миком казује пастиру, да ће му дати владу над
свом Азијом, ако њојзи призна, да је најлепша.
Уз Минерву су два момка, ратни демони страх
и трепет; у руци им голи мачеви а корачају по
маршу фрула, што их на бој драже. Минерва је
узбуђена, очи јој прете а живи гести њени об-
ричу Париду јуначку славу и ратне части, ако
се њојзи приволи. А Венера — гледаоци је чи-
сто гутају очима — стала на сред позорнице,
па се смеши. а око ње све врве мали несташни
љубавни богови, те носе испред господарице
своје сватовске бакље; у сваког су крила, тобо-
ци и стреле. Лепе Грације и Хоре долазе, умил-
но се поређају око господарице своје, па је по-
сипљу цвећем и венцима. Онда се зачује дивна
свирка фрулина, а Венера се још дивније крене,
час по застане, па умилним кретањем тела и
лаким мицањем главе даље опет пође а очи јој
час благо засијају, час попрете, за који мах као
да и саме играју. Кад дође пред судију, казује
му дражесним гестима. да ће му дати најлепшу
жену за верну љубавцу; жена ће бити лепа као и
она, само нек њој даде првенство над оним двома.
Фригијско јој момче тада весело даде златну јабуку,
што му је у руци. Јунона и Минерва се раст, же, па
оду, а пантомимом казују, да су увређене. Венера
пак са кором својим заигра од веље радости. Најзад
пође са извора мирисни крокус; од њега пожуте
јарићи а све позориште замирише; онда цео брег
испред очију гледалачких ишчезне. Г.

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Цар Јован“. Трагедија у 5 чинава, написао Мита Поповић, приказана је први пут на нашој позорници у суботу 26. децембра 1881.) (Свршетак).

Кад је ова трагедија летос конкурисала за Накину књижевну награду код „Матице Српске“, онда су матичини критичари замерили — сећамо се још врло добро — томе, што је писац трагични моменат нашао у прераној љубави Илчиној, у погаженој вери према девојци, а не у погаженој заклетви према Запољи и у изневерењу Запољине заставе.

И ми, пошто смо сада на позорници ову трагедију посматрали, слажемо се потпуно са критичарима матичиним.

Цар Јован је пре свега јунак, војвода, јавна личност. Он као такав живи, и као такав треба да страда и да пада. Изневерена љубав, то је код јунака тек ствар секундарне вредности, то је уз главни мотив његовога пада и страдања још један узгредни мотив, који не проузрокује него само олакшава његов већ другим грешкама изазвани пад. Па тако заиста и бива у овој трагедији. Војска Запољина удара с тога на Јована, што се овај Запоље одрекао, никако пак због Илке, и Илчина издаја само припомаже, да Јован лакше буде поражен, што би можда и без тога могло бити, јер ратна је срећа свагда неизвесна. Но то није као што треба довољно истакнуто, нити је пад Јованов у каузалној свези са његовим јавним грешкама, једном речи осовина трагедије није његов прелом од Запоље Фердинанду, него прелаз од Илчиног срца Иванчином.

Па и у колико је јавна радња Јованова у овој трагедији изнесена, и та га не карактерише као човека од карактера. Јер пре свега не треба сметнути с ума, да трагични карактер мора бити велика, племенита, симпатична личност, која не страда са неваљалства него са погрешака у своме карактеру. Цар Јован не показује врло много сталности, много моралне снаге у себи, кад он тако нагло изневерава Запољу и прелази Фердинанду. Зар код иоле поштена човека може то на једанпут да се збуди, без икакве душевне борбе и колебања? Песник је требао да узвиси и изнесе свога јунака на неку висину, да видимо како с једне стране високо цени задану јуначку реч, с друге стране како тешко осећа нанесену му увреду. Ова борба треба да је изражена и у његовоме друштву, у околици му. Но ако је Јован, тако да рекнемо, лакомислен, околина му је врло индолентна. Што смо приликом рецензије „Крвавога Престола“ приметили, да су многе особе мртве, то и данас морамо и овде да приметимо, да је у околици Јовановој, у војводама његовим, мало живота. Ми, истина, видимо, да су они подељени на два табора: Субота Палатин и Климентије Бакић су за Запољу, а Сретен војвода за Фердинанда. Они кажују и своје мњење, али кад се Јован реши противу Запоље, они ништа не раде, него равнодушно носе своју судбину. Ту је требао да се развије живот Они, који имају толико осећања за јуначку част и реч, не могу бити више искрени пријатељи и поштовачи

онога човека, који ту реч лакомислено гази. Јован треба погрешком својом и у своме рођеном ђенералном штабу да се осети ослабљен.

Сретен је један, који највише ради, и он је врло згодан карактер за заплет ове трагедије. Он је начелна присталица Јованова, он се потпуно слаже са Јовановом апостасијом, јер и сам нагиње Фердинанду, али је лични противник Јовану, јер и он из потаје љуби Илку, и то страшно љуби. Па каква средства бира он, да постигне своју цел, да задобије Илку, која га одбија и презире? Он долази на ту мисао, да уклони са света Иванку, коју Илка мрзи, те да се тако Илци додвори. А зар ће тиме цел постићи? Зар није то баш противно његовом интересу? Зар не би тиме била уклоњена пречага, која Јована од Илчиног срца дели? Та да може, он би требао још нове Иванке да ствара, да отешта Илци приступ до Јовановог срца.

Овде би сада на месту било, да споменемо једну чисто техничку ствар. Први чин заузима читаву једну трећину трагедије. Ове је несаразмерица, а несаразмерица нарушава лепоту. Да је изнесена борба душе Јованове, као што напоменусмо, и да је изведено савлађивање и сузбијање уплива околице му, онда би то са свим згодно у два чина могло подељено бити, а прелом Јованов требао би да дође према симетрији у трећи чин, те би се тако сва техничка неудесност избегла.

То су ето главне, али крупне мане.

Још ћемо да се обазремо на неке ситније.

Тома, Јованов паж, није толико комична колико драстична слика. Баскала и приклапала, каквих је некада на дворovima бивало, ти су били пуни духа. Томини разговори немају духа, и лажи, што их износи, сувише су пресне, да се заиста чу, ити морамо, да се цар Јован и једнога минута са таквом паралажом може забављати. Овај карактер морао би се или изоставити, или ако се хоће, да се у трагедију одмора ради неколико комичних епизода унесе, оно би га требало модификовати.

Тако исто имали бисмо приметити, да састанак у Јовановом двору између Илке и њенога оца, који ју је за изгубљену држао, није доста „маркират“. То бива са свим друкчија сцена, кад отац нађе своју изгубљену кћер, и кад одмах за тим види, ко је она и шта је у Јовановом двору.

Толико о самоме делу.

Што се тиче глумачког приказа, овоме немамо ништа приговорити, напротив морамо признати, да је цело друштво овога вечера добро играло.

Приметили смо, да глумци много лакше играју трагедије, него fine конверзационе игре. Кад их једном патетичан тон обузме, тај их онда целога вечера држи, и они на котурнама прелазе преко свију тешкоћа душевних нијанса, као вешт тоциљач преко леда на својим тоциљачама.

Нарочито су добро решили свој задатак представници главних улога: г. Ружић (цар Јован) и гђа Рајковићка (Илка).

М. Д—ћ.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

30. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 21.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 6. ЈАНУАРА 1882:

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА, С ПЕВАЊЕМ, НАПИСАО ДР. ЛАЗА КОСТИЋ, ЗА ПОЗОРНИЦУ УДЕСИО
А. ХАЦИЋ, МУЗИКА ОД А. МАКСИМОВИЋА.

О С О Б Е:

Дужде од Млетака	Банковић.
Ђорђе, син му	Димитријевић.
Анђелија, кћи му	Л. Хаџићева.
Филета, удовица дуждевог сина Марка	М. Рајковићка.
Иво Црнојевић	Лукић.
Јевросима, жена му	Д. Ружићка.
Максим, син му	Ружић.
Милош Обренбеговић	В. Поповић.
Радоје, Црногорац	Добриновић.
Јован, капетан, ивин синовац }	Јовановић.
Милић Шереметовић }	Станојевић.
Ђура Кујунџић }	Рашић.
Надан Бојимир }	Р. Поповић.

Војводе црногорске, млетачка господа, црногорци, млечићи, пажеви, маске, сватови, слуге.

Збива се у Млеткама и у Црној Гори.

У четвртак 7. јануара: „ОЧИНА МАЗА“. Позоришна игра у 3 чина а 6 слика, с певањем,
написао А. Л' Аронж, превео Сава Рајковић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5
сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.